

קרבתיהם מרצה עליהם. ממילא, הציץ מרצה על טומאת הבשר והאימורין של גוים, שהרי הקטרתם איננה כפרה וריצוי לבעלים.

באבן האול (הל' פסולי המוקדשין א, לד) נימק את השמטת הרמב"ם באופן אחר: כשנטמא הבשר והאימורין, הרי לכתחילה אין לזרוק את הדם, ורק בדיעבד אם זרק הורצה. לגבי גוים אין מקום לכתוב את הדין בדיעבד, כי אין בזה נפקא מינה, מכיוון שממילא הגוי אינו מחויב להביא שוב את קרבנו⁷. כאמור, המיוחס לר"ש נוקט במפורש להיפך, שבמקרה זה אכן הגוי לא יצא ידי נדרו.

סיכום

בגמ' נאמר שהציץ אינו מרצה בקרבנות הגוים. הרמב"ם אינו מזכיר זאת, והדבר מוסבר לפי שיטתו שבדם הקדשים אין טומאה כלל (קרבן אורח). באשר לבשר, יש אומרים שלדעתו הפסוק הממעט את הגוים מריצוי הציץ לא נאמר עליו (גרי"ז), ויש אומרים שאכן הציץ מרצה עליו, אבל אין לכך השלכה הלכתית, שכן גם אם הקרבן נפסל – הגוי אינו חייב להביא קרבן חדש תחתיו (אבן האול).

מערכה קז. איסור נותר וטמא באכילת קטורת עצים ולבונה (מה-ב, מו, ב)

ולבונה בני אכילה נינהו? אלא חיבת הקדש מכשרא להו ומשויא להו אוכל, כלומר, מתוך חביבותו של הקודש, גם מה שאינו ראוי לאכילה נידון כראוי לאכילה.

יש לברר את טעמי התנאים במחלוקת זו, על איזה מקרה דיברו, וכיצד נפסקה ההלכה.

מקורה של מחלוקת התנאים

רבי יוחנן (מו, א-ב) מסביר את המקור למחלוקת התנאים. שלוש פעמים נאמר בתורה שיש כרת לאוכל קדשים בטומאה: פעם אחת בניסוח כללי, "כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' וטומאתו עליו" (ויקרא כב, ג), ופעמיים בפרשת השלמים (ויקרא ז, כ-כא). מכיוון שכך הרי זה "דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל" (עיין תוס' מו, ב ד"ה אחת), ויש ללמוד מן הדוגמא של שלמים שעונש הכרת נאמר על כל הדומה להם, דהיינו קדשי מזבח. הפסוק הנוסף בפרשת

כלשהו בין קרבן של ישראל לקרבן של גוי, והדבר תמוה מסוגיותנו, בה מבואר שאין חולק בדין זה.

יש מסבירים, שהרמב"ם השמיט את העניין על פי שיטתו המיוחדת (הל' פסולי המוקדשין א, לו; הל' טומאת אוכלין י, טז) שדם הקדשים אינו מקבל טומאה כלל⁵, וממילא אינו זקוק לריצוי ציץ. הרמב"ם בפירוש המשנה (עדויות ח, ד) מאריך להסביר, שכל המשניות והברייתות העוסקות בטומאת דם הקדשים סוברות כדעה שנדחתה להלכה, ולפיכך דחה גם את הברייתא כאן (קרבן אורח).

הסבר זה כוחו יפה לעניין טומאת הדם, אבל לריצוי הציץ יש השלכה, כאמור, גם לגבי טומאת הבשר והאימורין, ולפיכך ראוי היה לכאורה להביא את הדין שהציץ אינו מרצה לגוים. לפיכך מסביר הגרי"ז, שלדעת הרמב"ם המקור לכך שאין ריצוי לגוים הוא דרשת הספרא הנ"ל מ"ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר"⁶. פסוק זה עוסק בדם, ופירוש הדבר שרק לישראל יש ריצוי לבעלים בכפרת הדם. ומ"לרצון" למדנו שהציץ מרצה רק על אותם קרבנות שיש בהם ריצוי לבעלים, מה שאין כן בגוים, שאין דם

משנתנו (מה, ב) דנה בדברים שאין חייבים עליהם משום פיגול (דהיינו דברים שאין להם מתירים), האם האוכל אותם לאחר שנותרו, או בטומאה, חייב על כך (חטאת או מלקות, ראה להלן). לדעת חכמים, חייבים עליהם משום נותר וטמא חוץ מן הדם. לדעת רבי שמעון, הדבר נכון לגבי חומר שדרכו להאכל, כגון קומץ המנחה (שאמנם אינו מיועד לאכילה, אבל ראוי לאכילה), אבל דבר שאין דרכו להאכל – עצים, לבונה וקטורת – אין בו משום טומאה ואף לא משום נותר¹.

בדרך כלל מצאנו, שדבר שאין דרכו להאכל אין בו טומאת אוכלין כלל², וגם לא מצינו בו איסורי אכילה (רמב"ם הל' מאכלות אסורות ד, יח; יד, י-יא). נמצא שלדעת חכמים, המחייבים על אכילת עצים ולבונה משום טומאה, יש בדבר חידוש רב, הן בעצם הטומאה והן באיסור האכילה המוטל עליהם. דין זה שקדשים שאינם ראויים לאכילה נטמאים ונחשבים כאוכל מוסבר בגמ' בחולין (לו, ב): "עצים

5. על שיטה זו ומקורה עיין להלן מערכה רלח.

6. הגרי"ז מסביר שזוהי כוונת המיוחס לר"ש הנ"ל, שהגמ' כאן, האומרת שהגוים לאו בני הרצאה, נסמכת על דרשת הספרא.

7. באחרונים דנו בהרחבה בשאלה האם גוי שנדר קרבן חייב לקיים את נדרו (עיין תוס' עבודה זרה ה, ב ד"ה מנין למחוסר אבר ובגליון הש"ס שם; משנה למלך הל' מלכים ז, ז; אבני מילואים ס' א סק"ב; משמר הלוי זבחים ס' ט). באבן האול מסביר, שגם על הצד שהוא חייב – דיו בהבאת קרבנו לעזרה, ואם לא כיפר מסיבה כלשהי – לא מוטלת עליו חובה להביא קרבן חדש.

1. לשונו במשנה: "אין חייבין עליו משום טומאה", ולא מפורש שהוא הדין בנותר, אבל הדבר מפורש בתוספתא (זבחים ה, ב): "ר"ש אומר: הקטורת והלבונה אינם ראויים לאכילה ואין חייבין עליהם משום פיגול ונותר וטמא", וכך יוצא מהגמ', שנותר הוקש לטמא לעניין הקרבנות שחייבים על אכילתם. כך גם כתבו תוס' (נו, א ד"ה מנין) והרמב"ם (הל' פסוהמ"ק יח, כד, ועיין שם בכסף משנה). לעצם האפשרות של עצים וקטורת להיפסל בלינה ולהפוך לנותר עיין תוס' בשבועות יא, א ד"ה הואיל וצורתה ובמקדש דוד ס' טז, ג.

2. עיין הל' טומאת אוכלין פ"א הל' א והל' יט, שמה שאינו ראוי לאכילה כלל, אפילו חשב עליו לאוכלו – בטלה דעתו.

באיזו טומאה נחלקו התנאים?

בגמרא מובאות כמה דעות בשאלה, אם הטומאה האמורה במחלוקת התנאים היא טומאת הדבר הנאכל ("טומאת בשר"), אבל בטומאת האדם האוכל ("טומאת הגוף") מודים חכמים שאין מלקות; או שהמחלוקת היא על חיוב המלקות בטומאת הגוף, ובטומאת בשר מודה ר"ש שיש מלקות; או שהתנאים חלוקים בשני הנושאים. היסוד להבדיל בין טומאת הבשר לבין טומאת הגוף (לדעת חכמים בלישנא קמא, או ר"ש בלשון השנייה) הוא שבטומאת בשר יש מקור מיוחד לרבות עצים ולבונה, מיתור המילה "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל... והבשר כל טהור יאכל בשר" (ויקרא ז, ט). רבא מכריע שהמחלוקת היא בשני הנושאים, משום שיש תלות בין טומאת בשר לטומאת הגוף, מאחר שהוקשו זו לזו בסמיכת פסוקיהן (ויקרא ז, ט-כ).⁷

הדעה הראשונה בסוגיה, לפיה מודים חכמים שאין מלקות על טומאת הגוף, מעוררת תמיהה: הרי לעיל אמר ר' יוחנן שאחת מ"שלוש כריתות" באה ללמד על דברים שאינם נאכלים, ומכאן שלדעתו חכמים מחייבים על טומאת הגוף, ואם כן כיצד לפי לישנא קמא הגמ' מסופקת האם ר' יוחנן או ריש לקיש ("חד מהאי זוזא וחד מהאי זוזא") סובר שחכמים פוטרם בה?⁸ ועוד: הגמ' לומדת את דין הנותר בדברים שאינם מתפגלים מהיקש בפסוק "וינורו מקדשי בני ישראל ולא יחללו", "בשני חילולין הכתוב מדבר", ופסוק זה עוסק בטומאת הגוף ואיסור כרת!⁹ לפיכך פירשו תוס', שגם לפי שיטה זו חכמים (ואף ר"ש. שטמ"ק) מחייבים כרת בטומאת הגוף, ופטרו רק מן המלקות. תוס' מעירים שפירוש זה אינו מתיישב לכאורה עם הגמ': "כיון דקרינא ביה 'והבשר אשר יגע' קרינן ביה 'וטומאתו עליו ונכרתה', ובשטמ"ק יישב קושי זה: מכיון שלענין טומאת הבשר יש מלקות – ממילא גם בטומאת הגוף יש מלקות בנוסף לכרת.

הגר"ח (הל' פסוהמ"ק יח, כד, וכן בחידושי הגרי"ז לד, א) מסביר, שגם לפי לישנא קמא קיימת מחלוקת לגבי טומאת הגוף. אמנם לפיה הכל מודים שבפועל אין לוקים עליה, אבל נחלקו ר"ש וחכמים בטעם הדבר: לדעת ר"ש זהו דין **בחפצא**, שבקרבת שאינם ראויים לאכילה לא נאמר איסור

השלמים, לדעת חכמים בא לרבות דברים שאינם ראויים לאכילה, ואילו רבי שמעון נזקק לפסוק זה כדי לרבות את החטאות הפנימיות, שלשיטתו (מג, א) אין בהן חיוב פיגול, ואף על פי כן יש חיוב על אכילתם בטומאה.

בספרא (צו פרק טו, ד; אמור פרשתא דו) הוסברה המחלוקת באופן אחר: חכמים לומדים מיתור המילים "אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל" לרבות את כל אלו שאין להם מתירין, אף העצים והלבונה והקטורת³, ואילו רבי שמעון⁴ לומד מן הדוגמא של שלמים שהחיוב נאמר רק בדברים הראויים לאכילה. על פי דרך זו, המחלוקת כאן אינה תלויה במחלוקת על פיגול בחטאות הפנימיות⁵.

לגבי נותר מסיקה הגמ' שדינו נלמד מהיקש לטומאה בפסוק: "וינורו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי" (ויקרא כב, ב). פסוק זה פותח את הפרשה אודות טומאת הקדשים, והלשון "יחללו" (ולא "יחלו", שטמ"ק אות ה) משמעה חילול נוסף, והוא הנותר, שכן מצינו בו לשון חילול (בויקרא יט, ח).

קטורת וקידושה בכלי שרת. בלשכת בית אבטינס מכינים את הקטורת במכתשת (מימין ומשמאל), בכמות המספיקה לשנה שלמה, ולאחר מכן לוקחים ממנה כל יום בכלי שרת הנקרא 'כף' ומוליכים להקטרה בהיכל (במרכז הצויר נראה הכהן הגדול מתאמן לקראת יום הכיפורים בביצוע חפנית הקטורת ונתינתה בכף). בדרך כלל ההכנסה לכלי שרת מקדשת את הקרבן לעניין פסול לינה והחיוב על אכילתו בטומאה, אבל הקטורת מתקדשת רק בהכנסה לכף ולא במכתשת (שבועות יא, א ורש"י ד"ה קדשו בכלי).

בשר. לעומת זאת בגמ' בחולין לו, ב נאמר שהדרשה מהסיפא: "והבשר כל טהור יאכל בשר", ולכאורה לפי זה הלימוד הוא על טומאת הגוף, שרק טהור יאכל עצים ולבונה, ולא על טומאת בשר. ברם, רש"י (פסחים לה, א ד"ה והבשר זבחים לד, א ד"ה דאמר מר) נוקט כסוגיה בחולין, ופירש (פסחים שם) שמילה זו נדרשת לשלפניה: "והבשר אשר יגע... והבשר", אם כן גם לדרך זו הלימוד הוא לטומאת בשר.

7. על פי גרסת הגמ' לפנינו הכרעת רבא מופיעה רק בלישנא בתרא, ואילו לגרסת השטמ"ק אות ד הכרעת רבא מופיעה גם בלישנא קמא, ובדק"ס מצוין שכן הוא בכל כתבי היד. גרסה זו נתמכת ממה שמצינו בכמה מקומות שרב טביומי ורב כהנא, ששנו את הלשונות השונות כאן, חלוקים במסירת דברי אביי ורבא (נדרים כב, א; בבא קמא מא, ב; קח, ב).

8. קושיה זו מיושבת על פי הגרסה במקבילה בשבועות ז, א שרבי אבהו הוא הדורש "שלוש כריתות" ולא ר' יוחנן (חיבת הקודש).

9. קושיית השטמ"ק אות ל. תוס' ד"ה אבל מקשים עוד מהמשנה במעילה פ"ב מ"ט, ועל קושיה זו עיין בחק נתן ולשם זבח.

3. המדרש מקביל בלשונו לברייתא המובאת בגמ' מה, ב, אלא שבמדרש נפרטו הדברים שאין להם מתירין ובהם העצים וכו', כלומר שאין כל צורך בלימוד מיוחד עבורם.

4. גרסה אחרת שם: רבי ישמעאל, וכך גרסת תוס' במנחות כא, א ד"ה יצאו (ובשטמ"ק שם הגיה בתוס').

5. עוד נאמר במדרש, שהדוגמא של שלמים נועדה למעט את הדם, ולא כדרשה בגמ' מו, א. הראב"ד (בפירושו לספרא צו) סובר שאין מחלוקת בין הגמרא לספרא, ושני הפסוקים נצרכים, האחד למעט מטומאת הדם עצמו והשני למעט מטומאת הגוף. עוד כתב, שהגמ' הלומדת משלמים לרבות דברים שאינם נאכלים לומדת זאת מעיקרו של הפסוק, ואילו הספרא הלומדת למעט דם לומדת מהמילה "בשר" (אך לא ביאר כיצד תתיישב הדרשה בגמ' לרבות דברים שאינם נאכלים עם הדרשה בספרא הלומדת זאת מ"אל הקדשים"). לעומתו, בעזרת כהנים כתב שאלו דרשות חלוקות, ראה שם ביאורו למחלוקת זו.

6. בגמ' בפסחים כד, ב נאמר שהדרשה היא מ"והבשר" ברישא של הפסוק, "והבשר אשר יגע בכל טמא", ולפי זה משתמע שהלימוד הוא על איסור אכילתם בטומאת

ולבונה, שלוקים עליהם למרות שאינם נאכלים. רבא דוחה את הראיה, שהברייתא עוסקת בעצים ולבונה לאחר שקדשו בכלי דווקא. מן המשא ומתן משתמע שזוהי דרשה גמורה.

ב. הגמ' בחולין (לו,ב) מחפשת מקור ש"חיבת הקודש דאורייתא" ובשר הקדשים מקבל טומאה אף על פי שלא קדם לו הכשר על ידי מים, ומסיקה שהמקור הוא הדרשה "והבשר – לרבות עצים ולבונה", שנחשבים כאוכל למרות שאינם אוכל, והוא הדין לבשר שלא הוכשר. אף כאן מפורש שדרשה זו היא מדאורייתא (אך כאן לא הוזכרו מלקות; ועיין רמב"ן בחולין לה,א, שדחה ראייתם).

לדעתם מה שנאמר כאן שיש בעצים ולבונה "פסולא בעלמא" פירושו שיש איסור דאורייתא באכילתם בטומאה, אבל לא מלקות. אף הגמ' בפסחים הנ"ל האומרת שדין עצים ולבונה הוא "מעלה" פירושה: מעלה מיוחדת מדאורייתא, כפי שפירש רש"י עצמו שם (ד"ה תנינא) לגבי דוגמא אחרת שהובאה שם ל"מעלה" בקדשים¹⁷.

זיכי הלבונה במכון המקדש (צילום). הלבונה משמשת במקדש הן כתוספת למנחות והן כ'אזכרה' ללחם הפנים (ויקרא כד,ז), ובנוסף לכך היא אחד מסמני הקטורת.

פסקי הרמב"ם

בהל' פסולי המוקדשין (יח,כד) פוסק הרמב"ם: "הלבונה והקטורת והעצים – אין חייבין עליהן כרת לא משום פיגול ולא משום נותר ולא משום טומאת הגוף", וכך נקטו המאירי

אכילה בטומאת הגוף, ומכיוון שכך – למד מכאן גם שאין בהם טומאת בשר, על פי הסברה "כל היכא דקרינן" וכו', ולכן הוכרח להעמיד את הריבוי מ"והבשר" לפסולא בעלמא. אולם חכמים סוברים שהפטור בטומאת הגוף הוא משום שאין זה מעשה אכילה, אבל מצד עצמם קדשים אלו ראויים לאיסור טומאה, וממילא אין מקום לסברת "כל היכא דקרינן"¹⁰. זוהי הסיבה שדברי רבא "מסתברא כמאן דאמר כמחלוקת בזה כן מחלוקת בזה" לא הובאו על לישנא קמא¹¹. לפיכך הריבוי מ"והבשר" יתפרש כפשוטו, לאיסור גמור בטומאת עצמן, ולא לפסולא בעלמא כדעת ר"ש. נמצא שהמחלוקת ביסודה נובעת ממחלוקת על טומאת הגוף, כמשתמע מהקשר המשנה והברייתא על פיגול¹², וממנה משתלשלת מחלוקת למעשה על טומאת בשר.

בעל קרן אורח מציע, על מנת ליישב את קושיית תוס', להגיה בגמ': "מחלוקת בטומאת הגוף, אבל בטומאת בשר דברי הכל אינו לוקה" (בניגוד ללישנא בתרא "אבל בטומאת בשר דברי הכל לוקה"; בדקדוקי סופרים אין סמך לנוסח זה). טעמה של דעה זו, שעצים ולבונה אינם ראויים לקבל טומאה מדאורייתא, אבל האוכלם בטומאה חייב, כי איסור אכילת קדשים בטומאה איננו נובע מכך שהם נטמאים מן האדם האוכלם¹³.

הדרשה על טומאת עצים ולבונה

על פי דברי רבא, שר"ש פוטר אף מטומאת בשר, מסבירה הגמ' שהדרשה לרבות עצים ולבונה נאמרה "לפסולא בעלמא", כלומר, אליבא דר' שמעון (תוס' במנחות כא,א ד"ה יצאו). רש"י מסביר שזוהי אסמכתא בלבד לדין מדרבנן, ומציין לגמ' בפסחים האומרת שאין לוקין על לאו זה, וכוונתו כנראה לגמ' שם לה,א האומרת שדין עצים ולבונה הוא "מעלה" יתירה בקדשים¹⁴. כיוצא בזה פירש רש"י במקומות נוספים (פסחים יט,א ד"ה אלמא ומנחות כא,א ד"ה יצאו) שדרשה זו היא אסמכתא לדין דרבנן¹⁵.

תוס'¹⁶ חולקים על רש"י, משתי ראיות: א. בגמ' בזבחים לד,א אביי מביא דרשה זו כראיה לכך שלוקים על אכילת בשר קודש טמא אפילו לפני זריקת הדם, בדומה לעצים

10. אמנם יש מקום לומר שכשם שאין זה מעשה אכילה לעניין חיוב בטומאת הגוף כך אין זה מעשה אכילה לעניין חיוב בטומאת בשר, אבל זוהי סברה כללית באיסורי אכילה, שאיננה נובעת מההיקש בין טומאת הגוף לטומאת בשר, והריבוי מ"והבשר" בא להוציא ממנה כמקרה יוצא דופן.

11. על פי הנוסח שלפנינו, וראה הערה 7.

12. אפשר שכוונת הגר"ז לומר שעל פי לישנא קמא פירוש המשנה "חייבין עליהן משום נותר ומשום טמא" הוא שהיה מקום לחייב עליהם גם בטומאת הגוף, אם כי למעשה לא ילקה עליה כי אין זו אכילה.

13. עיין כיוצא בזה בתוס' ביבמות עג,ב ד"ה טומאת עצמן, לגבי אכילת מעשר שני בטומאת הגוף. נראה שגם תוס' בזבחים (לד,א ד"ה ואפילו) הבינו שיש מקום לחלק כך, ולכן לא הוכיחו שהלבונה נטמאת מדאורייתא מן המשניות כאן ובמעילה האומרות שחייבין על אכילתה בטומאה. יישוב אחר לקושיית תוס' ראה במשך חכמה ויקרא ז,כא, שמחלק בין לבונה בפני עצמה לבין לבונה הבאה עם המנחה (אך הבחנתו בין ר' שמעון לבין ר' ישמעאל מבוססת על גרסה מסופקת בספרא, ראה לעיל הערה 4).

14. בדפוסים ציינו לפסחים כד,ב, ושם לא נאמר שפטור ממלקות.

15. שיטת רש"י אינה ברורה לגמרי: לכאורה גם על פי פירושו כאן ש"פסולא בעלמא" הוא מדרבנן הרי זה לדעת ר"ש דווקא, ולרבנן הדרשה מדאורייתא. לדבריו נצטרך לומר שהסוגיות שציין אליהן, ושפירש אותן כדעה שריבוי זה הוא מדרבנן, הולכות כדעת ר"ש. אפשרות אחרת: הסוגיות הללו חולקות על האמוראים בסוגיה כאן וסוברות שגם חכמים מטהרים עצים ולבונה מדאורייתא, ואין בהם מלקות על טומאת בשר, וחייבו עליהם רק משום טומאת הגוף (כהצעת בעל קרן אורה הנ"ל).

תוס' בפסחים שם (ד"ה אלמא) מציינים שיש בדבר גרסאות שונות ברש"י, והגרסה השניה שהביא מצויה ברש"י לפנינו על הברייתא המקבילה בחגיגה כג,ב ד"ה פסל את כולו, וממנה משתמע שטומאת עצים ולבונה היא דאורייתא, עיין שם.

16. זבחים לד,א ד"ה ואפילו, מנחות כא,א ד"ה יצאו, חולין לה,א ד"ה אין, פסחים יט,א ד"ה אלמא, חגיגה כג,ב ד"ה והא.

17. הדין שמחוסר כיפורים אסור באכילת קדשים. לדעת הרמב"ם אפשר שאף זה מדרבנן, ראה לעיל מערכה כה הערה 18.

מדברי ר' יוחנן "שלוש כריתות בשלמים" מוכח שלפחות לדעתו יש כרת בדברים שאינם נאכלים.

יש הסוברים שהרמב"ם פסק כר"ש, וכמסקנת רבא, שאין חייבים על עצים ולבונה משום טומאת הגוף או טומאת עצמן (וחזר בו מפירושו למשנה). הטעם להכרעתו, משום שרב אשי בפסחים (לה, א) אומר שטומאת עצים ולבונה היא "מעלה", ופירש הרמב"ם שזה מדרבנן (ק"ן אורה, מרומי שדה לד, א), וטעם נוסף, שעל פי לישנא בתרא כאן האמוראים נשאו ונתנו בדעת ר"ש (חיבת הקודש)¹⁹. לשיטה זו לא ברור מדוע כתב הרמב"ם שלוקים על אכילת "לבונת המנחה" שנטמאה, ויש שתירצו שמדובר בלבונה הנמצאת עם סולת המנחה, ומכיוון שהיא נספחת לאוכל – דינה כמותו (עמודי אור סי' קטז, יג, ועיין גם במשך חכמה ויקרא ז, כא)²⁰.

מדוחק הקשיים הציעו כמה אחרונים, שהרמב"ם פוסק כחכמים שחייבים כרת ומלקות על עצים ולבונה, ומה שפטר הרמב"ם הוא דווקא בטרם נתקדשו בכלי (מרכבת המשנה; מעיין גנים וזבח תודה). זאת, על פי הגמ' (לעיל לד, א) שאין לוקים על אכילתם בטומאת עצמן לפני הקידוש בכלי, והרמב"ם למד מכך גם לגבי טומאת הגוף. מלבד הדוחק באוקימתא זו ברמב"ם, לא מובן מדוע הכליל הרמב"ם את הפיגול עם הנותר והטמא, שהרי אין בהם פיגול אפילו אחר שנתקדשו בכלי.

מחתת הנחושת לחתיית הגחלים (צילום המחיתה במכון המקדש). לדעת רש"י (לד, א ד"ה שקדשו) העצים הנדונים בסוגיה כאן, לעניין חיוב נותר וטמא, הם אלו שהתקדשו בכלי שרת על ידי החתייה.

על בשר החטאות הפנימיות, ויש מקום לומר שלמד זאת משיטת ר' יוסי (ראה לעיל מערכה ז). מעתה, יש צורך בפסוק להשמייע שחייבין עליו משום נותר וטמא, ונמצא שפסקו זה מכריע גם במחלוקת כאן כדעת ר"ש. על פי זה, הסמ"ג הנ"ל, הפוסק שיש חיוב כרת בלבונה, מיושב יפה לפי מה שהתבאר בדעתו (מערכה קג) שפסק כרבנן ולא כר' יוסי.

²⁰ בעמודי אור דימה זאת לתבלין, שאינו מקבל טומאה בפני עצמו (עוקצין פ"ג מ"ה) ובכל זאת מקבל טומאה בצירופו לאוכל (חולין קא, א). יש מקום לכוון תירוץ זה בדברי ספר החינוך (מצוה קמה): "ואפילו האוכל כזית מלבונת המנחה שנטמאת אחר שנתקדשה בכלי לוקה, שגם היא חלק מחלקי הקרבן".

(פסחים כד, ב ושבועות ז, א) וספר החינוך (מצוה רטו). אולם הראב"ד השיג על פסקו: "זה לדעת ר' שמעון", ולרבנן חייבין עליהם כרת, וכדעה זו פסק הרמב"ם עצמו בפירוש המשנה¹⁸. גם היראים (סי' מו) והסמ"ג (לאוין שלט) פסקו שיש כרת על עצים ולבונה. מפרשי הרמב"ם התחבטו מאד בהסברת שיטתו: מה הטעם לפסוק כר"ש, בפרט כשסתם משנה במעילה (פ"ב מ"ט) שנשתה כדעת חכמים?

גם בעניין האוכל עצים ולבונה בטומאת עצמן פסק הרמב"ם אינו ברור. בהל' יב פסק: "שאם אכל כזית מלבונת המנחה שנטמאת אחר שנתקדשה בכלי – לוקה". נראה, אפוא, שהרמב"ם מחלק בין טומאת הגוף לבין טומאת עצמן, ולכאורה בניגוד לרבא, התולה את הדברים זה בזה! מאידך, הרמב"ם עצמו פוסק (הל' איסורי מזבח ו, ח): "מעלה יתירה עשו חכמים בקדשים... העצים והלבונה אף על פי שאינן אוכלין – הרי הן מתטמאין כאוכל לעניין הקרבנות, ויפסלו העצים והלבונה בטומאה זו למזבח ואין מקריבין אותן". משתמע שטומאתם של אלו אינה אלא מדרבנן (כסף משנה ורדב"ז, ועיין לחם משנה), וזאת בהתאם למה שפסק (הל' טומאת אוכלין י, יז) שכל המושג של "חיבת הקודש", אפילו בבשר קדשים שטרם הוכשר, אינו אלא מדרבנן (והראב"ד שם השיגו). אם כן, מדוע לוקים על אכילת הלבונה שנטמאה!?

הכסף משנה (פסוהמ"ק יח, כד) מסביר, שהרמב"ם פוסק כחכמים על פי הדעה בלישנא קמא שהכל מודים שאינו לוקה על טומאת הגוף, ולדעתו לשיטה זו גם אין בה כרת (ולא כפירוש תוס'). הרמב"ם לא פסק כרבא, שטומאת בשר תלויה בטומאת הגוף, כי מסוגיות אחרות נראה שהדרשה לרבות עצים ולבונה לטומאת עצמן היא דרשה גמורה. הגר"ח, על פי דרכו הנ"ל בהסברת לישנא קמא, מיישב את שיטת הרמב"ם באופן יותר מרווח, שהסברה בלישנא קמא לחלק בין טומאת הגוף לטומאת בשר איננה מנוגדת כלל לדברי רבא, כפי שהתבאר.

הסבר נוסף בכסף משנה, שהרמב"ם פוסק כחכמים גם על פי לישנא בתרא, שיש מלקות בטומאת הגוף, ולדעתו מכל מקום מודים חכמים שאין בהם כרת. טעם הדבר, שדבר שאינו ראוי לאכילה שקול לקרבן שטרם הותר באכילה, שאין חייבים עליו כרת בטומאת הגוף (חמדת דניאל לד, א, על פי מנחות כה, ב). על פירוש זה תמה במשנה למלך, שהרי

18. לשונו שם: "ור' שמעון אומר שהעצים והלבונה והקטורת אין בהן משום טומאה, לא טומאת עצמן ולא טומאת הגוף... ואין הלכה כר"ש".

19. מקור אפשרי נוסף להכרעת הרמב"ם כר' שמעון: הגמ' מבארת, כאמור, שמחלוקתו עם תנא קמא תלויה בשיטתו על פיגול בחטאות הפנימיות, ולכן נזקק לפסוק נוסף על חיוב הטומאה בהן. בעניין פיגול בחטאות הפנימיות פסק רב כר' יוסי, שמחשבה מפגלת בהן רק במחשבה בחוץ על עבודה בחוץ, דומיא דשלמים, ויש לדון מה יסבור ר' יוסי בנדון דידן. לכאורה מכיוון שלר' יוסי יש אפשרות עקרונית של פיגול בחטאות הפנימיות, במקרה כלשהו, אין סיבה להצריך בהן פסוק מיוחד לחיוב על טומאה, ומבחינה זו דעתו שווה לדעת רבנן דר"ש, ומסייעת להכרעה כמותם בענייננו. אולם הרמב"ם (הל' פסוהמ"ק יח, ז), פסק שאין חייבים משום פיגול

גם אם לגבי הקטורת והלבונה זוהי דרשה גמורה. לפיכך הזכיר הרמב"ם בעניין איסור אכילתם בטומאת עצמן שלוקים על "לבונת המנחה", ולא הזכיר את העצים (זבח תודה)²².

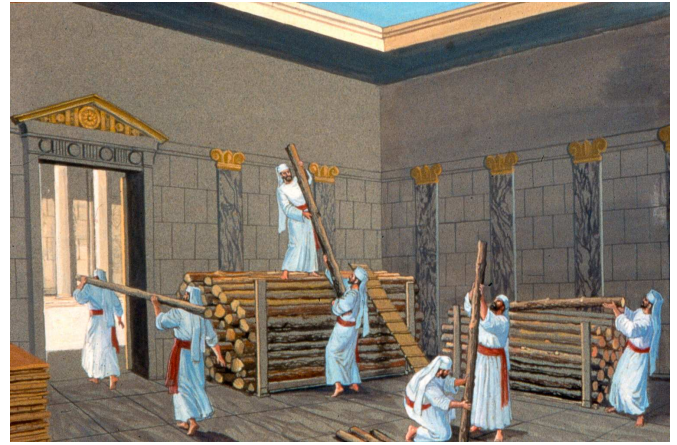
סיכום

נחלקו תנא קמא ור' שמעון במשנה האם חייבים משום טומאה ונותר על אכילת קרבנות שאינם ראויים לאכילה. בגמ' נחלקו הדעות על מה בדיוק נחלקו: האם על טומאת הדבר הנאכל בלבד, או טומאת האיש האוכל בלבד, או על שתיהן. לדעת תוס', על פי כל הדעות בסוגיה סוברים חכמים שיש איסור כרת בטומאת הגוף, והדיון הוא רק על דעתם לגבי חיוב המלקות. מסקנת הגמ', על כל פנים, שהחייבים על טומאת האוכל והנאכל תלויים זה בזה, ומחלוקת התנאים היא על שני הנושאים. על פי זה, לדעת ר' שמעון עצים ולבונה אינם נטמאים כלל מדאורייתא (רש"י), או שנטמאים אך אין מלקות על אכילתם (תוס').

הראב"ד פוסק כדעת חכמים, שיש איסור כרת בעצים ולבונה בטומאת הגוף ומלקות בטומאת בשר, ככל הקרבנות. הרמב"ם, לעומת זאת, על פי ההבנה הפשוטה בדבריו, פוסק שאין בהם חיוב כרת על טומאת הגוף, אך יש מלקות על טומאת בשר, ואולי אף לוקים על טומאת הגוף (כסף משנה). המקור לפסק זה הוא דעת חכמים, על פי אחת ההבנות בסוגיה לפיה הם מודים שאין חיוב כרת על טומאת הגוף (כסף משנה), או שפסק כר' שמעון (קרבן אורה).

יש מפרשים את הרמב"ם אחרת, שלדעתו אין לוקים עליהם אפילו בטומאת בשר ואין בהם טומאה כלל מדאורייתא, פרט לאוכל לבונה הבאה עם המנחה (עמודי אור). לאידך גיסא, יש מפרשים שהוא מודה לראב"ד שחייבים עליהם אפילו כרת משום טומאת הגוף, ופטר רק בעצים ולבונה שטרם נתקדשו בכלי (מרכבת המשנה).

מפשטות הסוגיה נראה שדין העצים וזהה לדין הלבונה, וכך נקטו תוס'. יש שחילקו ביניהם, שבעצים אין חיוב כלל מדאורייתא, מפני שלהלכה אין הם נחשבים כקרבן ממש (תוס' במנחות), או משום שאינם ראויים כלל לאכילה (רמב"ם, לדעת הזבח תודה).

ביקוע העצים. בלשכת העצים היו כהנים מבקעים את עצי המערכה ומכינים אותם להעלאה למזבח (יומא נד, א ופירוש הרמב"ם לשקלים ו, ב). לדעת תוספות (לד, א ד"ה שקדש בכלי) ביקוע העצים וחיתוכם למידה המתאימה מקדש את העצים לעניין חלות פסול נותר וטמא, אף על פי שהקרדום איננו כלי שרת.

טומאה בעצים

מן הדרשה "לרבות עצים ולבונה" נראה שדינם זהה, וכך נקטו תוס' (מג, א ד"ה והלבונה), שחייבים על אכילת עצים משום טומאה. אך יש המחלקים ביניהם, משני טעמים: האחד, מצד קדושתם – הלבונה היא קרבן לכל דבר, כחלק מקומץ המנחה או בפני עצמה (בבזיכי לחם הפנים), ואילו העצים אינם אלא מכשיר להקטרת הקרבנות, ולפיכך לא שייך לחייב על אכילתם. כך כתבו תוס' במנחות (כא, א ד"ה יצאו, וראה גם בחידושי הגר"ח להל' פסוהמ"ק יח, יב), שהדרשה "והבשר – לרבות עצים" היא כדעת רבי (מנחות כב, ב) הסובר שעצים הם קרבן לכל דבר, וטעונים קמיצה ומליחה, אבל לדעת חכמים אין חיוב טומאה על עצים. ראייה לדבר הביאו מהמשנה במעילה (פ"ב מ"ט), המונה את הדברים שאין בהם משום פיגול ובכל זאת חייבים עליהם משום טומאה, והם קטורת ולבונה והמנחות שאינן נאכלות, והשמיטה את העצים²¹.

חילוק נוסף בין העצים ללבונה הוא מצד הגדרתם כאוכל: הלבונה רכה וראויה לאכילה בדוחק, ואילו עצי המערכה קשים ויבשים, ולא שייכת בהם אכילה כלל. לפיכך יש לומר שהדרשה בעניינם היא אסמכתא בעלמא,

מערכה קח. שש המחשבות שיש לחשוב בשעת הקרבת הקרבן (מו, ב)

ששה דברים לשמם הזבח נזבח: א. לשם זבח, האמור בפרק א. ב. לשם זובח (ראה בעניינה של מחשבה זו במערכה ה,

בפרק ראשון במסכת הזוכרה המחשבה לשם הקרבן והלכותיה. משנתנו מרחיבה את היריעה ומונה

שהעצים מקבלין טומאה אינו אלא בעצים של קרבן בלבד, שהם נפסלין ואסור להסיקן על גבי המזבח". מלשונו משמע שלגבי עצים אין מקום לדון על אכילה כלל, אלא רק על הקרבתם בטומאה. בנקודה זו אכן פסק חכמים, שזר המסדר עצים חייב כמקטיר אברים (הל' ביאת המקדש ט, ה), ומסתבר שהוא הדין לטמא המקריב (על פי המשנה קיב, ב, שזרות וטומאה תלויות זו בזו).

21. טעם אפשרי נוסף להעדר קדושת קרבן בעצים הוא שאין מניחים אותם בכלי שרת המקדש, עיין תוס' לעיל לד, א ד"ה שקדש, ועיין בגר"ז שם, שדן לגבי לבונה באיזה שלב היא מתקדשת בכלי לעניין זה.

22. באחרונים עמדו גם על לשון הרמב"ם בפירוש המשנה: "ור' שמעון אומר... שאם אכל הטמא קטורת ולבונה או הקריב עצים טהורים – הרי זה פטור... ומה